

УДК 63.3(0)+63.3(4)Исп

В. Ю. Годлевська

ФУНКЦІОНУВАННЯ СУСПІЛЬНИХ ІНСТИТУТІВ ІСПАНІЇ В УМОВАХ КОНСОЛІДАЦІЇ ДЕМОКРАТІЇ (1982–1996 рр.): ІСТОРІОГРАФІЯ ПРОБЛЕМИ

У статті здійснено історіографічний огляд проблеми реформування суспільних інститутів в період утвердження демократичних засад. В останній чверті ХХ століття Іспанія здійснила успішний перехід до демократичного суспільства. Диктатура, встановлена в 1939 р. генералом Ф. Франко в результаті громадянської війни, була ліквідована мирним шляхом. Нами проаналізована наукова література, в якій висвітлюються особливості функціонування іспанського уряду, парламенту, монархії, засобів масової інформації, судової системи та католицької церкви.

Ключові слова: Іспанія, демократизація, органи державної влади, засоби масової інформації, церква.

Загальними тенденціями еволюції сучасної світової історичної думки можна вважати зближення та інтеграцію історичних досліджень з іншими соціально-гуманітарними науками – соціологією, економікою, антропологією, лінгвістикою, психологією, культурологією тощо. Одним з головних напрямків історії певної епохи є історіографічний аналіз проблеми. Історіографія перевіряє, наскільки вірно застосовується науковий метод при написанні історії, акцентуючи увагу на авторі, його джерелах, відділенні фактів від інтерпретації, а також на стилістиці, авторських пристрастях і на тому, для якої аудиторії написана ним дана історія.

Досвід іспанського варіанту переходу до демократії та її консолідації був і залишається предметом наукових досліджень фахівців в області історії, права, політології, соціології, транзитології.

Період консолідації демократії в Іспанії розпочався після перемоги на парламентських виборах у 1982 р. Іспанської соціалістичної робітничої партії. Для перспективної, довготривалої і стабільної легітимності демократичного режиму непересічне значення має не тільки форма новостворених організацій та інституцій, але й ефективність консолідації демократії. Визначальна роль у цьому процесі належить уряду. Його перманентна нездатність діяти рішучо та ефективно може негативно вплинути на його легітимність.

Успішне утвердження демократії в Іспанії можна пов'язати з діяльністю соціалістичного уряду на чолі з Ф. Гонсалесом. Оскільки уряд Іспанської соціалістичної робітничої партії перебував при владі майже 14 років (1982–1996 рр.), то цей період діяльності кабінету міністрів ґрунтовно вивчений в науковій літературі. По-перше, період консолідації демократичного режиму, що отримав новий імпульс з перемогою соціалістів у жовтні 1982 р., досліджується в низці монографій. Значна увага науковців приділена діяльності уряду. Західні дослідники Ч. Пауелл, Х. Туссель, А. Мартінес Хесус, Г. Моран, В. Прего, Х. Тесанос, К. Залдівар, М. Кастельс, російські С. Хенкін, І. Данилевич, О. Буторина та інші відзначають планомірну, виважену політику соціалістичного уряду, особливо в перші терміни повноважень [1–11].

Особливий інтерес викликає праця професора Оксфордського університету Ч. Пауелла “Іспанія в роки демократії, 1975–2000”. Нами були ґрунтовно опрацьовані розділи, в яких досліджується правління Іспанської соціалістичної робітничої партії. Автором висвітлено багатоаспектний процес переходу Іспанії до демократії. Аналізуючи зміни в політичній, економічній та соціальній сферах, Ч. Пауелл виокремив основні напрямки діяльності соціалістичного уряду, його пріоритетні завдання. Також науковцем розглянуто низку проблем і труднощів, які супроводжували правління соціалістів (кризові явища в економіці, заходи в соціальній сфері, що призводили до серйозних акцій протесту, корупційні скандали тощо). В цілому Ч. Пауелл позитивно оцінює правління ІСРП, вказуючи на суттєві зміни в економічній та соціальній сферах [1, р. 333–568].

Фахівцем з сучасної історії Іспанії, автором низки ґрунтовних праць про історію Іспанії ХХ століття є Х. Туссель Гомес, історик та іспанський політик. Науковець, вказуючи на досягнення соціалістичного уряду, критично оцінює його діяльність. Багато дорікає політикам за їх нестримне бажання утриматись при владі, звинувачуючи один одного в існуючих проблемах. На початку 90-х років він виступив за відставку уряду Ф. Гонсалеса [2].

Іспанська журналістка В. Прего, яка у свій час вела телепередачі “Дискусія” (1987 р.), “Перехід” (1993 р.), “Один момент, будь ласка” (1994 р.) та інші, є автором кількох робіт, присвячених переходу Іспанії до демократії: “Так був здійснений перехід” (1995 р.), “Президенти” (1995 р.) “Словник переходу” (1999 р.). Так, її праця “Президенти” присвячена ролі чотирьох перших президентів демократії: Адольфо Суареса, Леопольдо Кальво Сотело, Феліпе Гонсалесу Маркесу та Хосе Марії Аснару. Роки уряду Феліпе Гонсалеса пов'язує з формуванням іміджу Іспанії в світі [6; 11]. Однак, більшість її робіт носить публіцистичний характер.

По-друге, в наукових статтях дослідники (Х. М. Марін Арсе, Х. К. Креспо, С. Хуліа Діас, Х. Замбрана Пінеда та інші) також аналізують пріоритетні напрямки діяльності уряду Ф. Гонсалеса, причини перемоги його партії на парламентських виборах, а також основні прорахунки, недоліки в діяльності [12; 13]. Так, зокрема, Х.М. Марін Арсе називає перші десять років правління ІСРП “золотим віком”, оскільки в цей період соціалістичні уряди діяли рішучо, ініціативно на противагу слабкій опозиції, яка не мала чіткого плану дій [12].

Змістовою є стаття Х. К. Креспо “Уряди меншості, пакти парламентаріїв і законотворення в Іспанії”. В цій роботі основна увага зосереджена на законотворенні в періоди, коли партія, яка формувала уряд, не отримувала більшої в ході парламентських виборів. Автор досліджує діяльність перших демократичних урядів Союзу демократичного центру (1977–1982 рр.) та діяльність уряду ІСРП з 1993 по 1996 рр. Х. К. Креспо вказує на те, що в умовах відсутності абсолютної більшості в парламенті, опозиція діяла більш рішучо, вчиняючи певний тиск на партії, які підтримали правлячу. Також частина парламентських груп повторно подавали на розгляд законопроекти, які раніше були відхилені. В цілому, як вказує дослідник, відсутність абсолютної більшості правлячої партії в парламенті не означало зменшення законодавчої ініціативи уряду [13].

Важливе місце у процесі мирного демонтажу авторитарного режиму і демократичної трансформації іспанського суспільства посів інститут монархії і особисто король Хуан Карлос I. Монархічний устрій в Іспанії багато століть був символом національної єдності. Принц Хуан Карлос зайняв пост глави держави в якості короля Іспанії після смерті фундатора і беззмінного керівника авторитарного режиму Ф. Франко 20 листопада 1975 р. Визначальною була його роль на етапі встановлення демократії. Тому більшість досліджень присвячені цьому періоду діяльності іспанського короля. Щодо етапу консолідації демократичного режиму, то ґрунтовних досліджень інституту монархії існує значно менше.

Ґрунтовною працею є твір відомого західного історика П. Престона “Хуан Карлос I: король одного народу”. Автор докладно дослідив життя та діяльність іспанського монарха. Науковцем досліджено суперечливі стосунки короля Хуана Карлоса з батьком, його освіта, спрямованість на увічнення режиму Франко, його ставка на демократію, боротьба з путчизмом до повної консолідації парламентської монархії та її еволюції. Дослідження П. Престона дає уявлення про Хуана Карлоса як про людину та політика, який прагнув бути “Королем всіх іспанців” [14].

Також варто виокремити колективну монографію іспанських науковців “Політична система Іспанії”. Автор відповідного розділу, Х. Карлос Монедеро, зазначає, що роль іспанського монарха у політичному житті країни є важливою, але згідно з конституцією він наділений доволі скромними повноваженнями [15].

Роль конституційної монархії в контексті європейської інтеграції досліджено Х. А. Уртадо Мартінесом. Автор висвітлив модернізацію повноважень короля зі вступом Іспанії в ЄС (здійснює представництво Іспанії на високому рівні, виражає згоду Іспанської держави щодо основних питань тощо) [16].

В російській історичній науці роль Хауна Карлоса в демократизації Іспанії висвітлено С. М. Хенкінім. Його монографія “Хуан Карлос I. Політичний портрет” присвячена життєвому шляху короля, його внеску у становлення, розвиток і захист демократії в Іспанії. Більша частина роботи стосується переважно етапу встановлення, а не консолідації демократичного режиму [17].

Важливе місце в системі органів державної влади займає парламент, який складає законодавчу гілку влади будь-якої країни. Особливою є його роль в трансформаційних процесах. Досліджуючи роль та місце державних інститутів в процесах консолідації нами було опрацьовано відповідну літературу щодо функціонування іспанського парламенту. Зазначена проблема висвітлена в першу чергу в працях іспанських науковців: Х. Кальвет Креспо, Е. Саенс Ройо, Х. Капо Гіоля, А. Торрес де Морала та ін. [13; 18; 19; 20]. Більшість з них, досліджуючи роль іспанського парламенту у демократичних процесах, дотримуються думки, що на етапі встановлення демократії функції Кортесів були більш вагомими ніж на етапі консолідації демократії. Однак, в проаналізованих роботах відсутня інформація про глибинні причини цих явищ. Автори представляють огляд даних, що стосуються законодавчих ініціатив Кортесів, окремих парламентських груп, активності в контролюючій сфері тощо.

Окремо досліджувалась проблема реформування судової системи в Іспанії. Судова реформа в розвитку країни відіграє одну з основних ролей. Реформування судової влади та судової системи не обмежується лише вдосконаленням функціонування судів та суддів. Судова реформа у більш широкому контексті має сприяти створенню умов для забезпечення реального захисту прав та свобод людини і громадянина, що неможливо без системного, ефективного і логічного взаємозв'язку та взаємодії між судовою, законодавчою і виконавчою гілками державної влади. В основному вона висвітлена фахівцями правознавцями. Серед російських науковців варто виділити роботи В. В. Маклакова (проаналізував іноземне конституційне право), С. М. Медведева (присвятив увагу історії держави і права Іспанії), А. Я. Сухарева (укладач енциклопедичного довідника правових систем країн світу), М. В. Ярової (здійснила порівняльно-правовий аналіз судових систем сучасних європейських держав) [21; 22; 23; 24].

Дослідження Х. М. Каналес Альєнде торкається проблеми системи правосуддя Іспанії, а також перспектив її розвитку. На думку автора, судова система Іспанії в досліджуваний період потребувала суттєвого реформування, особливо щодо захисту прав громадян. Модернізацію системи правосуддя, вказує автор, варто аналізувати у більш широкому контексті, оскільки вона є елементом політичної системи [25].

В роботах західних дослідників (М. Арагон Реєс, І. Герпе Ландін, В. Файен Гільєн, К. Фернандес-Міранда, А. Хіль Роблес, І. Отто, М. Перес Апарісіо, Х. Тоарія Хосе, Р. Бланко Вальдес, Р. Верде, Г. Вілляр Камара (Іспанія), С. Тейман (США) здійснено аналіз оновленої законодавчої бази, прослідковано реформування судових органів, вивчено думку громадян щодо функціонування системи правосуддя [27–38].

В той же час, відсутні роботи, в яких знаходилася б комплексна інформація про судову систему країни в цілому (історія і сучасність, система судів і квазісудових органів, судоустрій). Практично не приділяється увага питанням типологізації судів. Відсутні ґрунтовні дослідження, які б демонстрували кореляційний зв'язок між процесом консолідації демократичного режиму та реформуванням судової системи.

З розвитком демократії для держав, що переживають період трансформації, особливо актуальним виявляється розуміння проблем впливу та функціонування системи засобів масової інформації. Зарубіжна

наукова думка пропонує широкий спектр різноманітних досліджень проблем зв'язку політики і засобів масової інформації. Серед основних напрямків можна відзначити розробку концепції інформаційного суспільства Б. Беллом і Г. Тоффлером, вивчення впливу ЗМІ на громадську думку, зокрема на електоральні вподобання населення, які провели П. Лазарсфельд, С. Леннарт. Г. Шиллером, Дж. Харлессом, Е. Роджерсом досліджуються також функції ЗМІ у суспільстві, тенденції їхнього розвитку. Однак у цих дослідженнях не розроблені проблеми впливу ЗМІ на процеси демократичного розвитку суспільства. А вчені, які розглядають питання зв'язку мас-медіа і демократії, – Дж. Кін, Дж. Мерілл, Мак Чесні – не застосовують у своїх роботах методу системного аналізу [39, с. 4].

В Україні досліджує особливості функціонування засобів масової інформації в процесі демократичного розвитку суспільства А. Г. Костирев. Автором охарактеризовані моделі взаємодії політичної та медіа-систем, а також тенденції розвитку ЗМІ, показані шляхи створення такої моделі, яка забезпечує функціонування ЗМІ як каналу масової комунікації, що сприяє розвитку демократії [39].

Особливості реформування інформаційного простору, роль та місце засобів мас-медіа на етапі утвердження демократичного режиму в Іспанії є ґрунтовно досліджені в іспанській науці. Зазначеній проблематиці присвячені праці Ф. Бернете, М. Лус Морана, Б. Гарсі-Мон Маранеса, М. Х. Раміреса Лафіта, А. Муньюса Каріона, Е. Васкес Діаса, К. Ламас Алонсо, М. Аріас Фернандеса, Х. А. Гаїта Мойя, Е. Родрігес Лара, Б. Г. Небреда, А. Пералес Алберта, А.Л. Платеро, Б.Е. Маркеса, М. Мартін Серрано, М. Крус Сеоане, М. Долорес Саїса, Х.Ф. Себастьяна, Х.Ф. Фуентеса [40–53].

Окремо необхідно виділити дослідження Р. Реїга, автора низки книг про суспільну комунікацію, серед яких виділяється “Контроль комунікації мас: структурні і психосоціальні основи” (1995 р.) [54]. У роботі автор здійснює спробу розкрити місце та роль економічного та політичного впливу, який знаходиться “позаду” засобів зв'язку і який зазвичай читач або глядач не сприймає. А саме, автор детально аналізує такий контроль у форматі “хто говорить, що і для чого”. Наступна праця науковця “Засоби комунікації та влада в Іспанії: преса, радіо, телебачення і видавничий світ” (1998 р.) складається з трьох великих частин: в першій викладені концептуальні питання і зроблена спроба пояснити, що розуміється під “структурою”, “інформацією” і “владою”. У другій частині, описана “реальна структура” інформації в Іспанії, починаючи з заходів груп мультимедійних лідерів (Телефонна компанія, Радіотелевізійна корпорація Іспанії, група “Пріса”, група “Коррео”), найбільших журналістських груп (група “Зета”, група “Годо”, “Іспанська преса”, група “Вос” та інші) і найпомітніших телеграфних агентств (“Ефе” та “Європа-Прес”). У третій частині аналізуються найзначніші риси структури індустрії преси, радіо, телебачення, книг та “канали інформації”. Проте залишилась неясною взаємодія між Іспанією і зарубіжжям, відводиться надто багато уваги маргінальним групам [55].

В дослідженні К. Валлерехо Рамірес та А. Алмазана Льоренте обговорюється питання про науковість передвиборчих опитувань та їх вплив на результати виборів. Автори піддали сумніву методи і техніки, які використовуються при проведенні опитувань і прогнозів виборів. Вони також стверджують, що оприлюднення результатів опитувань в ЗМІ впливають на результат виборів. Крім того, важливим фактором є етичні аспекти публікацій та професіоналізм журналістів і дослідників [56].

Варто виділити докторську дисертацію Ф. Х. Сетьєна Мартінеса “Тероризм і преса в політичній іспанській трансформації”. Науковець акцентував увагу на проблемі тероризму та політичних перетворень в іспанській пресі в 1976–1986 рр. Ним було проаналізовано шість щоденних іспанських видань (ABC, Ель Паїс, Камбіо 16, Ла Вангардіа, Деїа, Егім) з теми терористичної діяльності в Іспанії в період з першої каденції уряду А. Суареса до літа 1986 р. Мета дослідження – порівняти висвітлення проблеми тероризму різними іспанськими виданнями [57].

Досліджуючи місце католицької церкви в демократичній Іспанії було використано роботи російських науковців Т. Б. Коваль, К. А. Лагоди, Л. В. Пономарьової, С. М. Хенкіна та інших [9; 58–61].

Так, у монографії Л. В. Пономарьової “Іспанський католицизм ХХ століття” міститься не тільки історія католицького руху в Іспанії ХХ ст., але і роздуми найбільших представників католицької та світської культури про національний характер іспанців та шляхи становлення іспанської самосвідомості. Особливе місце в монографії займає оригінальне дослідження автором теорії і практики світської організації католицизму “Опус деї” [58]. Серед західних дослідників варто виокремити Д. Лямасарес Фернандеса, Х. Рамона Монтеро, Р.П. Діас-Салазар де Альмагро, Д. Розенберга, Х. Р. Альвареса, Х. М. Парілья Фернандеса Іглесіаса, Х. Л. Мартінеса Лопес-Муньюса, Е. Молано [62–69]. Так, Д. Лямасарес Фернандес акцентував увагу на вивченні принципів та моделей взаємовідносин між церквою та державою, між державою та різними релігійними конфесіями, між державою та ідеологічними групами (релігійними та нерелігійними) [65].

Х. Рамон Монтеро є автором низки праць з цієї проблеми. Він дослідив рівень релігійності громадян, їх політичні уподобання в контексті їх релігійності. Автором представлена значна кількість статистичних даних із різних досліджень і статистичних джерел, особливо з двох національних опитувань, проведених в 1982 і 1984 рр., відповідно, про релігійність іспанців та їх поведінку в сфері політики [66–68]. Д. Розенберг висвітлює місце релігійних меншин в Іспанії, врегулювання відносин між державою і релігіями. Підкреслює важливе значення релігійного плюралізму, який розглядається ним як розвиток відносин між католицькою Церквою, політичною владою і громадянським суспільством; розвиток відносин особистості до гегемонії влади; аконфесійність держави [69]. Більшість науковців стверджують, що церква не стала на перешкоді демократичних перетворень.

Таким чином, аналіз стану наукової розробки проблематики демонструє репрезентативність зарубіжної історіографії та необхідність поглиблення вивчення зазначеної проблематики в Україні.

Джерела та література

1. Powell Ch. Espana en democracia. 1975 – 2000 / Charls Powell. – Barcelona: Plaza Janez, 2001. – 688 p.
2. Tusell J. La transicion espanola a la democracia / Javier Tusell. – Madrid : Historia 16, 1999. – 207 p.
3. Linz J. y Stepan A. Problems of Democratic Transition and Consolidation: Southern Europe, South America, and post-communist Europe / A. Stepan, J. Linz. – Baltimore : Johns Hopkins University Press, 1996. – 479 p.
4. Martinez Jesus A. (coord.) Historia de Espana. Siglo XX. 1939–1996. / Martinez Jesus A. – Madrid : Catedra. Historia, 2003. – 515 p.
5. Moran G. El precio de la transicion. /Gregorio Morán. – Barcelona: Planeta, 1992. – 254 p.
6. Prego V. Asi se hizo la Transicion / Victoria Prego. – Barcelona: Plaza Janez, 1995. – 690 p.
7. Tezanos J. F. La transicion democratica espanola / Tezanos J. F., Cotarelo R. – Madrid : Editorial Sistema, 1993. – 956 p.
8. Zaldivar C. A., Castells M. España. Fin de siglo / C. A. Zaldivar, M. Castells. – Madrid : Alianza Editorial, 1992. – 407 p.
9. Хенкин С. М. Испания после диктатуры (социально-политические проблемы перехода к демократии) / С. М. Хенкин. – М. : Наука, 1993. – 200 с.
10. Буторина О. В. Испания: стратегия экономического подъема / О. В. Буторина. – М. : Наука, 1994. – 155 с.
11. Prego V. Presidentes: veinticinco años de historia narrada por los cuatro jefes de Gobierno de la democracia / Victoria Prego. – Barcelona : Plaza & Janés, 2000. – 383 p.
12. Marin Arce J. M. Diez anos de gobierno del PSOE (1982-1992) / Jose Maria Marin Arce // Espacio, Tiempo y Forma. – 2000. – Serie V, Historia Contemporánea. – № 13. – P. 189–209.
13. Calvet Crespo J. Gobiernos minoritarios, pactos parlamentarios y producción legislativa en España / Jordi Calvet Crespo // Política y Sociedad. – 2003. – V. 40, № 2. – P. 89–103.
14. Paul Preston. Juan Carlos I: El rey de un pueblo / Paul Preston. – Penguin Random House Grupo Editorial España, 2012. – 704 p.
15. Monedero J. C. La transición posfranquista a la Monarquía parlamentaria / Juan Carlos Monedero // Paloma Román Marugán, Carmen Ninou Guinot, Juan Carlos Monedero. Sistema político español. McGraw-Hill Interamericana de España, 2001. – P. 41–80.
16. Hurtado Martinez J. A. Reflexión jurídica sobre la monarquía española en el horizonte de la unión europea / Juan Antonio Hurtado Martinez // Boletín de la facultad de derecho. – 2001. – № 17. – P. 107–148.
17. Хенкин С. М. Хуан Карлос I: политический портрет / С. М. Хенкин. – М. : ИНИОН РАН, 2001. – 92 с.
18. Capó Giol J. Oposición y minorías en las legislaturas socialistas / Jordi Capó Giol // Revista española de investigaciones sociológicas. – 1994. – № 66. – P. 91–113.
19. Torres del Moral A. El lugar de la Cortes Generales en el sistema constitucional español / Antonio Torres del Moral // Anuario jurídico de La Rioja. – 1995. – № 1. – P. 29–54.
20. Sáenz Royo E. El papel del parlamento español en la democracia de partidos / Eva Sáenz Royo // Revista de Derecho Político. – 2008. – № 73. – P. 147–176.
21. Иностранное конституционное право / под редакцией В. В. Маклакова. – М. : Юристъ, 1996. – 512 с.
22. Медведев С.Н. История государства и права Испании / С. Н. Медведев. – М. : Наука, 1992. – 315 с.
23. Сухарев А.Я. Правовые системы стран мира: Энциклопедический справочник / А. Сухарев. – М : Издательство НОРМА, 2003. – 976 с.
24. Яровая М. В. Судебные системы современных европейских государств: сравнительно-правовой анализ : автореф. дис... канд. юр. наук : 12.00.01 / Марина Вячеславовна Яровая. – М., 2006. – 29 с.
25. Canales Aliende J. M. El servicio público de la justicia: actualidad y perspectivas / José Manuel Canales Aliende // Política y sociedad. 1995. – № 20. – P. 63-70.
26. Хиль-Роблес А. Парламентский контроль за администрацией / Хиль-Роблес Альваро. – М. : Ad Marginem, 1997. – 335 с.
27. Aragón Reyes M. 25 años de justicia constitucional en España / M. Aragón Reyes // Revista Iberoamericana de Derecho Procesal Constitucional. – 2004. – № 2. – P. 3–23.
28. Fairén Guillén V. Comentarios a la ley orgánica del poder judicial de 1 de julio de 1985 / Víctor Fairén Guillén. – Madrid : Editoriales de Derecho Reunidas, 1986 – 453 p.
29. Fernandez-Miranda Campoamor C. El consejo general del poder judicial: de la ley orgánica 1/1980, de 10 de enero, a la ley orgánica 6/1985, de 29 de julio / Fernandez-Miranda Campoamor Carmen // Revista de Derecho Político. – 1994. – № 38. – P. 37–92.
30. Landin Ivianuel G. El Consejo General del Poder Judicial / Gerpe Landin Ivianuel // Revista de Derecho Político. – 1992. – № 36. – P. 177–187.
31. Otto Ignacio de. Estudios sobre el Poder Judicial / Ignacio de Otto. – Madrid : Comprint, S.A.– 1989. – 253 p.
32. Toharia José J. Las encuestas de opinión y las decisiones políticas: el caso de la evaluación y reforma de la justicia / José Juan Toharia // Revista Española de Investigaciones Sociológicas. – 1999. – № 2. – P. 223–235.
33. Toharia José Juan. La imagen ciudadana de la justicia. Foro sobre la reforma y gestión de la justicia / José Juan Toharia. – Madrid : Universidad Autónoma de Madrid. – 2003. – 112 p.
34. Pérez Aparicio Miguel A. El poder judicial / Miguel A. Pérez Aparicio // Revista de Derecho Político. – 1992. – № 37. – P. 161–175.
35. Valdés R. L. Blanco. La política y el derecho: veinte años de Justicia Constitucional y democracia en España (apuntes para un balance) / Valdés R. L. Blanco // Teoría y realidad constitucional. – 1999. – № 4. – P. 241–272.
36. Verde Rui. El poder judicial en las Constituciones de Portugal y España / Verde Rui // Anuario de la Facultad de Derecho. – 2003. – № 21. – P. 617–628.
37. Villar G. Cámara. Justicia y política en la España democrática (Una reflexión a propósito de los llamados “jueces estrella” y la judicialización de la política) / G. Villar Cámara // Revista de Derecho Político. – 2000. – № 47. – P. 27–52.
38. Тейман С. Возрождение суда присяжных в Испании / С. Тейман // Государство и право. – 1996. – № 12. – С.127-136.
39. Костирев А.Г. Роль засобів масової інформації в процесі демократичного розвитку суспільства: автореф. дис... канд. політ. наук: 23.00.02 / А.Г. Костирев; Київський національний університет ім. Т.Шевченка. – К., 2003. – 21 с.
40. Bernete F. El estudio de los estereotipos a través del análisis de relatos / Francisco Bernete // Revista Espanola de Investigaciones Sociológicas. – 1992. – № 57. – P. 123–135.
41. Luz Moran M. Algunas reflexiones en torno a la influencia de los medios de comunicación en la formación y características de la cultura política de los españoles / María Luz Moran // Revista Española de Investigaciones Sociológicas. – 1992. – № 57. – P. 37–59.
42. García-Mon Marañes B. Los medios de comunicación escritos en la sociedad española / Blanca García-Mon Marañes, María José Ramírez Lafita // Revista Española de Investigaciones Sociológicas. – 1992. – № 57. – P. 87–108.
43. Muñoz Carrión A. Los códigos de la comunicación instituida: márgenes, dinámica y nivel lógico / Antonio Muñoz Carrión // Revista Española de Investigaciones Sociológicas. – 1992. – № 57. – P. 61–74.

44. Vázquez Díaz E. El publico privado en la televisión / Eduardo Vázquez Díaz, Carlos Lamas Alonso // Revista Española de Investigaciones Sociológicas. – 1992. – № 57. – P. 109–120.
45. Arias Fernández M. A. Las fuentes de información no institucionales como alternativas de los MCM / María Antonia Arias Fernández // Revista Española de Investigaciones Sociológicas. – 1992. – № 57. – P. 75–84.
46. Gaitáh Moya J. A. La opinión del diario el País en la transición española / Juan Antonio Gaitáh Moya // Revista Española de Investigaciones Sociológicas. – 1992. – № 57. – P. 149–164.
47. Rodríguez Lara E. La publicación de encuestas preelectorales / Emilio Rodríguez Lara // Revista Española de Investigaciones Sociológicas. – 1992. – № 57. – P. 191–211.
48. García Nebreda B. Los informativos de televisión: un modelo mas allá de las diferencias / Begoña García Nebreda, Alejandro Perales Albert // Revista Española de Investigaciones Sociológicas. – 1992. – № 57. – P. 137–147.
49. Laguna Platero A. Política y Televisión: Las Perversiones de la democracia / Antonio Laguna Platero // Ámbitos. – 2002. – № 9–10. – P. 323–339.
50. Márquez Hernández B. El papel de la prensa en las etapas de transición a la democracia (el caso español) : Tesis de doctorado / Baldemar Hernández Márquez. – Madrid : Universidad Complutense de Madrid, 1990. – 2001. – 665 p.
51. Martín Serrano M. Los cambios acontecidos en las funciones de la comunicación y en el valor de la información / Manuel Martín Serrano // Revista Española de Investigaciones Sociológicas. – 1992. – № 57. – P. 13–20.
52. Cruz Seoane M. y Saiz María D. Cuatro siglos del periodismo en España. De los “avisos” a los periódicos digitales / María Cruz Seoane y María Dolores Saiz. – Madrid : Alianza Editorial, 2007. – 400 p.
53. Fernández Sebastián J. Historia del periodismo Español / Javier Fernández Sebastián, Juan Francisco Fuentes. – Madrid: Síntesis, 1997. – 400 p.
54. Reig Ramon Garcia. El control de la comunicación de masas. Bases estructurales y psicosociales / Ramon Garcia Reig. – Madrid : Libertarias/Prodhufo, 1995. – 552 p.
55. Reig Ramon G. Medios de Comunicación y Poder en España: Prensa, Radio, Televisión y Mundo Editorial / Ramon Garcia Reig. – Barcelona : Paidós Ibérica. – 1998. – 295 p.
56. Villarejo Ramírez C., Almazán Llorente A. Análisis del discurso de la prensa sobre las encuestas electorales en las elecciones generales de 1996 / Carmen Villarejo Ramírez, Alejandro Almazán Llorente // Empiria: Revista de metodología de ciencias sociales. – 1998. – № 1. – P. 97-120.
57. Setién Martínez F. J. Terrorismo y prensa en la transición política española, 1976-1986 / Francisco José Setién Martínez. Tesis doctoral. – Universidad Complutense de Madrid, 1994. – 682 p. – Режим доступа 3.10.2015: <http://biblioteca.ucm.es/tesis/19911996/S/3/S3012201.pdf>
58. Пономарева Л. В. Испанский католицизм XX века / Л. В. Пономарева. – М. : Наука, 1989. – 288 с.
59. Лагода Е. А. Конкордатная система как модель правового регулирования государственно-церковных отношений / Е. А. Лагода // Общество: политика, экономика, право. – 2010. – № 2. – С. 57–60.
60. Коваль Т. Б. Испанская католическая церковь о демократии и актуальных проблемах жизни страны /Т. Б. Коваль // Испания: время испытаний и нового выбора. – М.: ИЛА РАН, 2009.
61. Коваль Т. Б. Останется ли страна католической? / Т. Б. Коваль // Испания. Анфас и профиль. – М.: Весь мир, 2007. – С.284-305.
62. Álvarez Álvarez J. R. Iglesia y democracia: aplicaciones al caso asturiano / José Ramón Álvarez Álvarez y José Manuel Parrilla Fernández // Publicado en El Comercio / La Voz de Avilés. – 2007. – 22 de abril.
63. Martínez Lopez-Muniz J. L. Posible inconstitucionalidad parcial de la ley española de divorcio de 1981 / Jose Luis Martínez Lopez-Muniz // Revista de fundamentación de las Instituciones Jurídicas y de Derechos Humanos. –1984. – № 11. – P. 171–210.
64. Molano E. La asistencia religiosa en el derecho eclesiástico del Estado español / Eduardo Molano // Persona y derecho: Revista de fundamentación de las Instituciones Jurídicas y de Derechos Humanos. –1984. – № 11. – P. 211–244.
65. Llamazares Fernández D. Principios, técnicas y modelos de relación entre Estado y grupos ideológicos religiosos (confesiones religiosas) y no religiosos / Dionisio Llamazares Fernández // Revista de estudios políticos. – 1995. – № 88. – P. 29–62.
66. Montero Gibert J. R. Religiosidad, ideología y voto en España / José Ramón Montero Gibert // Revista de Estudios Políticos (Nueva Época). – 1994. – № 83, Enero-Marzo. – P. 77–111.
67. Montero Gibert J. R. Religión y elecciones en España / José Ramón Montero Gibert // Claves de razón práctica. – 1996. – № 62. – P. 26–37.
68. Montero Gibert J. R. Iglesia, secularización y comportamiento político en España / José Ramón Montero Gibert // Revista española de investigaciones sociológica. – 1986. – № 34. – P. 131–160.
69. Rozenberg D. Minorías religiosas y construcción democrática en España (Del monopolio de la Iglesia a la gestión del pluralismo) / Danielle Rozenberg // Revista española de investigaciones sociológicas. – 1996. – № 74. – P. 245–268.

Hodlevska V. Yu. The functioning of the public institutions of Spain in the context of consolidation of democracy (1982-1996.): the historiography of the problem.

The article presents a historiographical review of the problems of reforming public institutions in the period of democratic principles. In the last quarter of the twentieth century Spain has made the successful transition to a democratic society. The dictatorship established in 1939 by General F. Franco in the civil war, was dismantled peacefully. We have analyzed the scientific literature that highlights the features of the functioning of the Spanish government, Parliament, monarchy, the media, the judiciary and the Catholic Church.

Key words: Spain, democratization, public authorities, media, Church.

Годлевская В. Ю. Функционирование общественных институтов Испании в условиях консолидации демократии (1982–1996 гг.): историография проблемы.

В статье осуществлен историографический обзор проблемы реформирования общественных институтов в период утверждения демократических принципов. В последней четверти XX века Испания осуществила успешный переход к демократическому обществу. Диктатура, установленная в 1939 г. генералом Ф. Франко в результате гражданской войны, была ликвидирована мирным путем. Проанализирована научная литература, в которой освещаются особенности функционирования испанского правительства, парламента, монархии, СМИ, судебной системы и католической церкви.

Ключевые слова: Испания, демократизация, органы государственной власти, средства массовой информации, церковь.